

AIMO NUMMI

JÄNÖN- APILA

VANHA LÄÄKEKASVI

YKSIVUOTINEN APILALAJI

Jänönapila (*Trifolium arvense*) on eräs Suomen kolmestatoista apilalajista. Apilat ovat meillä muinaistulokkaita, kuten jänönapila, tai uustulokkaita. Vain yksi laji, metsäapila, on luonnontilaisia kasvejamme. Monet apiloista, muun muassa puna-apila, alsikeapila ja valko-apila ovat viljelykasveja ja ovat toisinaan levinneet myös luontoon. Nämä rehu-kasveina viljellyt lajit ovat monivuotisia, mutta jänönapila on yksivuotinen.

KUIVILLA, KALLIOISILLA RINTEILLÄ

Jänönapilakasvustot ovat usein runsaasta siemenmäärästä johtuen tiheitä. Jänönapila kasvaa kuivilla kallioisilla rinteillä, joilla se yksivuotisena kasvinakin löytää kasvutilaa.

Jänönapila on melko vaatimattoman näköinen, useimmiten vain vajaan parikymmentä senttiä korkea, kokonaan harmaakarvainen kasvi. Varsi on pysty ja

monihaarainen. Pienet, vaaleanpunaiset kukat ovat pitkänomaisessa, tiheässä kukinnossa. Kukintoja on useita ja jokainen yksilö tuottaa runsaasti siementä ja varmistaa näin lajin säilymisen. Apiloilla osa siemenistä jää usein "koviksi" ja itää vasta myöhemmin. Näin kasvi säilyy, vaikka osa kasvustosta olisi tuhoutunut.

JÄNÖNAPILA ON VANHA LÄÄKEKASVI

Jänönapilaa on ilmeisesti hyvin kauan käytetty lääkekasvina. Elias Tillandzin Turun seudun kasveja kuvaavassa kirjassa "Catalogus Plantarum" vuodelta 1683 oli lääkekasvien yhteydessä mainittu käyttötarkoitus. "Jänexen Kämpälä" sopi lääkkeeksi haavoihin (*vulneraria*) ja oli luonteeltaan supistava (*adstringis*). Keski-Euroopassa jänönapilan varsi ja lehdet sekä kukat ovat olleet rohdoksena nimellä *Herba et Flores Lagopi* tai *Herba Trifolii Leporini*. Myös Eestissä on jänönapila tunnettu lääkekasvina. Siellä sen lehtiä, *Herba Trifolii arvensis* (uudempi rohdosnimi), on käytetty muun muassa

yskänlääkkeenä.

Suomessa jänönapila voi siis olla, niin kuin moni muukin arkeofyytti¹, lääkekasvijääne, joka on saattanut kulkeutua Suomeen esimerkiksi ihmisten mukanaan tuomissa yrttinipuissa. Kasvu paikalle tehtyjen muinaislöytöjen perusteella se sijoittunee ajallisesti ainakin jo rautakaudelle, mutta sen käyttö on ilmeisesti tunnettu vielä Tillandzin aikana 1600-luvun lopulla. Tillandzin tiedot saattavat myös olla peräisin vanhoista keskieurooppalaisista lääkekasvikirjoista, joista muun muassa hänen kirjansa "*Icones novae*" kuvat on suurelta osalta kopioitu.

JÄNEXEN KÄPÄLÄ

Harmaakarvainen jänönapila tuo mieleen jäniksen. Suomenkielinen nimi vastaa tätä mielikuvaa. Edellä mainitussa Elias Tillandzin kirjassa "*Catalogus Plantarum*" vuodelta 1683 on kasvin ruotsinkielisenä nimenä *harefoot*, jäniksenkäpälä ja *hareväpling*, jäniksenapila. Kirjassa on myös mainittu silloinen suomenkielinen nimi *Jänexen Käpälä*.

Tillandzin aikana kasvin tieteellinen nimi oli *Lagopus Lagopodium pes leporin*, joka myös viittaa jänikseen. Tämä nimi on ilmeisesti hyvin vanha ja on peräisin keskiaikaisista yrttikirjoista, kuten Tillandzin kirjan monet muutkin tieteelliset nimet.

Linnén kasvinimistö tuli käyttöön vasta seuraavalla vuosisadalla. Muilla Tillandzin kirjassa mainituilla apiloilla oli jo nykyisin

käytetty sukunimi *Trifolium*. Nykyiset jänönapilan pohjoismaiset nimet *harklöver*, *harekløver*, voidaan myös kääntää jänönapilaksi. Eestissä jänönapilan karvaisuus on yhdistetty kissaan ja kasvin nimi on *kassiristik*, kissanapila.

¹ ARKEOFYYTTI eli muinaistulokas on kasvilaji, joka on kulkeutunut Suomeen ja asettunut kasvupaikalleen ihmisen toiminnan ansiosta jo hyvin varhain, karkeasti ottaen ennen 1600-luvun alkupuolta. Arkeofyytti voi olla levinnyt joillekin seuduille, esimerkiksi Pohjois-Suomeen, vasta myöhemmin. Silloin kasvia sanotaan uustulokkaaksi.

JÄNÖNAPILA ON SUOMESSA LOUNAINEN LAJI ja se on Päijät-Hämeen

alueella harvinainen. Se on siellä yksi alueellisesti uhanalaisista kasveista, jota on tavattu perinnemaisemainventoinnin yhteydessä vain kahdella kasvupaikalla. Keski-Suomessa se on tavattu satunnaiskasvina.

Jänönapila on vanhan asutuksen indikaattorikasvi Lounais-Suomessa ja Ahvenanmaalla, jossa sen esiintymät liittyvät esihistorialliseen asutukseen. Siellä se kasvaa usein muiden muinaiskasvien seurassa — esimerkiksi lähellä viikinkihautoja **Sundin** kirkon ympäristössä. Jänönapilan löytöpaikkoja ovat myös muun muassa **Brobacka** Karjaalla, **Rikalanmäki** Salossa, **Vanhalinna** Liedossa ja **Hakoisten linnavuori** Janakkalassa.

LÄHTEET:

Antti Hovi: *Päijät-Hämeen perinnemaisemat.* Hämeen Ympäristökeskus 2000.

Leena Hämet-Ahti ym.: *Retkeilykasvio.* Luonnontieteellinen keskusmuseo, Kasvimuseo, 1998.

Hermann Karsten: *Flora von Deutschland, Österreich und der Schweiz.* Berlin 1894.
Johannes Lid: *Norsk og Svensk flora.* Det Norske Samlaget 1979.

Aili Paju ym.: *Ravitaime- oskussönastik.* Tartu Ülikool, 1992.

Lilli Skepparnabb: *Elias Tillandz' växtbilder och växtnamn.* Omakustanne 1961.

Onni Silkkilä, Aarre Koskinen: *Lounais- Suomen kulttuurikasvistoa - Kulturfloran i Sydvästra Finland.* Turun maakuntamuseo, 1990.

Juha Suominen, Leena Hämet-Ahti: *Kasvistomme muinaistulokkaat.* Norlinia 4. 1993.

Elias Tillandz: *Catalogus plantarum que prope Aboam.. j 1683.*

Internetistä löydät sivulta www.arkeo.net/kasvisivut/janonapila.htm tämän artikkelin sekä aiheeseen liittyviä linkkejä